

ГРАНИЦИТЕ НА МИЗИЯ, ТРАКИЯ И МАКЕДОНИЯ

(ПИРИНСКА ОБЛАСТ Е ГЛАВНО ОГНИЩЕ НА БЪЛГАРСКОТО ВЪЗРАЖДАНЕ)

(Политико-географски преглед)¹

Проф. Ив. Батаклиев

Този въпрос досега специално не е поставян. Проф. А. Иширков, който единствен у нас нарочно се занима с развитието на границите поотделно на Македония (сп. „Македонски преглед“, год. III, кн. 1, 1927) и на Тракия („Тракийски сборник“, кн. II, 1930), повече се спира на другите граници на тези български области, напр. на северните им граници, особено на Македония, отколкото на границата между тях. Макар че тази граница, която е доста важна, през вековете се е движила ту на запад, ту на изток (както е било и по време на римското владичество), тя не е възбуждала спор. Причината за това е, че от двете страни на тази граница, особено след преселването на славяните в Балканския полуостров, населението е еднакво в етническо отношение. Тя и днес не може да възбуди спор, защото българите и в Македония, и в Тракия са еднакво българи.

Трите български области с класически имена – Мизия, Тракия и Македония, създадени през древните (първобитнообщинната и робовладелската) епохи повече по политически причини, през средните векове и турската епоха, с малки изключения, имат славянобългарско население, между което народностни граници не са съществували. А когато са прокаравани през тях политически граници, напр. на българската държава в развитието ѝ в югозападна посока, тези политически граници не са били противонародностни. При все това, както ще видим, през средновековната епоха има случаи между Тракия и Македония да се поставя нещо като областна административна граница, а не народностна, която областна граница е местена извънредно произволно. През турската епоха между Тракия и Македония също се поставят областни духовно-администра-

---

¹ Непубликуван материал, написан от проф. Иван Батаклиев през 1970 г. Помества се в оригинал, без редакторска намеса.

тивни и политико-административни граници, чието местене има такова значение, каквото днес в България има прехвърлянето на една околия от един окръг в друг.

Въпреки всичко това, ако можем да се занимаем с границите между Мизия, Тракия и Македония, особено с тези между последните две, то това става:

1. Поради научно любопитство, тъй като в миналото тази граница не е поставяна правилно;

2. Поради това, че някои може да искат да изкористят тяхната някогашна административна граница, като я превърнат в политическа граница. Освен това днес интересът към границата е голям², защото сега обикновено целта е да се присвои чужда територия, а нейното население може да се изгони или претопи. Разбира се, смятаме, че този въпрос трябва да се решава без страст и предразсъдъци, а само като се изхожда от общонародните български интереси, и не да се делят тракийските българи от македонските българи или пък да се отделят мизийските българи а още повече да се сплотят.

Най-напред малко по теорията на границите. Границата е твърде сложно географско понятие. Тя се състои от безброй точки, които образуват линия или по-тясна или по-широка преходна ивица земя, до която се простира една жизнена форма, до която едно органическо движение дохожда в спокойствие. По начало границата дели. В зависимост от обектите, които дели, границата бива: на растителни формации, животински форми, континенти, морета, пустини, речни басейни, климатични области и пр., в които случаи са налице физикогеографски граници. А когато границата дели народи и държави, културен, стопански или икономически живот, най-общо казано са налице антропо-географски или културно-географски граници. Този последен род граници са предмет на политическата география.

Границите, които делят народи и държави, се превръщат в политически граници, които са най-спорни граници. Тези от тях, които делят два народа, са народностни или етнически граници, а ония, които делят две държави, са териториални или държавни граници. Политическата география се занимава повече с териториалните граници, защото държавата е неин пряк обект. В много случаи териториалните граници съвпадат с народностните и тогава е налице идеална политическа граница.

В миналото при рядко население е имало случаи политическата граница да бъде по-тесен или по-широк пояс земя, каквато е била тази между Китай и Корея дори до 1870 г. Френският политико-географ Жак Ансел смята, че през средните векове границите между балканските държави не са били геометрическа линия, а някаква еластична ивица земя, което не е съвсем вярно. Но днес политическата граница е геометрична линия и от двете ѝ страни се държи сметка за всяка педя земя. Известно е, че съществуват математически или астрономически политически граници, напр. 49-градусовия паралел между САЩ и Канада, също 38. паралел между Северна и Южна Корея, 17. паралел между Северен и Южен Виетнам.

---

² Трябва да добавя, че се занимах с този въпрос и по желание на Тракийския научен институт в 1960 г.

Най-постоянният факт при политическата граница е, че от двете ѝ страни действат различни закони и сили. Политическата граница отразява историческото минало на своите народи и държави. Тя се установява чрез международни или междудържавни договори. Тя е израз, барометър на силата на държавата, затова често пъти става подвижна. В здравината на границата лежи спокойният живот и продължителността на държавата. Но в много случаи от двете страни на една и съща политическа граница се говори един и същ език, населението има общи интереси и е смесено. В такъв случай тя е неестествена или произволна, несправедлива граница, затова предизвиква борба за нейното премахване.

Политическата граница е важна и за стопанското развитие на държавата, в който случай се говори за органическа граница на държавата, без да се отива до агресивния „лебенсraum“ (жизнено пространство) на германците. Не ще съмнение, че Беломорският бряг на Западна Тракия беше и би бил органическа граница на България.

Политическата граница има сложни и противоречиви задачи: 1. да дели; 2. да отбранява; 3. да служи на съобщенията. Мъчно е да се намери граница, която да отговаря на всички тези условия. Но при съвременната култура и новите съобщения, които все повече обединяват и интернационализират човечеството, първите две задачи вече отстъпват място на третата задача; и който пречи на тая задача, пречи на съвременните културни добросъседски отношения.

Нека отбележим, че за антропогеографски граници, специално за политически граници, най-подходящи са линиите, дадени от природата: морета, планини, реки и др. То се знае, че моретата, високите планини, като Алпи, Пиренеи и др., и големите реки, като Дунав, са резки граници. А средновисоките планини, като Родопите, делят, служат за отбрана, но не пречат и на съобщенията. Също и малките реки не са резки граници. Планините, които ограждат речни басейни, са по-подходящи за граници.

Природната или физико-географската и антропо-географската или културната граница съставят общо географската граница. Когато има що-годе съвпадение между физико-географската и антропо-географската граница, географската граница минава изобщо за добра. Но рядко се случва такова съвпадение. Проф. Д. Яранов пожела да изработи „Карта на Македония в географските ѝ граници“ в мярка 1:300 000, издание на Македонския научен институт – София, 1933, но с недостатък.

Необходимо е предварително да изтъкнем, че не във всички части на континентите се прокарват лесно граници. Такъв е случаят и с нашия Балкански полуостров. Поради неговото голямо кръстопътно положение между три континента и няколко морета, през него са минали много народи и са образували много държави. Докато в другите южноевропейски полуострови, именно в Апенинския полуостров, се е образувала една държава – Италия, в Пиренейския – две държави – Испания и Португалия, в Балканския полуостров са се образували четири държави – България, Югославия, Гърция и Албания. Освен това, малки части от него се владеят от Турция и Румъния. Всички балкански държави, създадени в периферията на полуострова, се стремят към центъра му, дето мъчно се установяват политически граници и дето се намира границата между Тракия и Македония, пък и тази на Мизия. Българският народ през средните векове и турската епоха сравнително най-дълго време се е задържал в центъра му. Така

нареченият общ Македоно-Тракийски масив в центъра на полуострова има клетъчна морфоложия скулптура (направа), именно планините му не са големи и са разчленени чрез множество полета и долини, затова не пречат на движението през тях. В турско време Самоковска епархия през Рила планина е заемала и Разложката котловина. Дългата балканска верига в случая се явява като не по-рязка граница между Мизия и Тракия. Тя не е делила два народа.

Най-после да изтъкнем, че в една държава се налагат административни граници на области или по-малки поделения, които мъчно могат да станат географски граници. Тяхната вътрешна административна задача не трябва да се превръща в политическо разделение и принадлежност.

Тъй като Мизия, Тракия и Македония имат класически имена и като географски области датуват от древно време, да започнем да разглеждаме границите между тях най-напред именно в древно време или епоха, колкото и да изглежда тогавашната граница със слаба връзка с днешната. Разбира се, ще направим по-обстоен исторически преглед, като по неизбежност ще разгледаме тук-там и други граници на Тракия, Македония и Мизия, както и разпространението и имената на последните през разни епохи.

Древна епоха. Както е известно, областното име *Тракия* е във връзка с народностното име на траките или тракийците, които са били най-старо историческо население в нашата земя и които заемали най-обширно пространство на Балканския полуостров. Те били клон от индоевропейската група и дошли от север в Балканския полуостров 2000-1900 години пр.н.е. Според В. Томашек (“Die alten Thraken”) (Добруски, 1897, стр. 556), праотечеството им трябва да се търси в Карпатите. Между Дунав и Стара планина и в днешна Североизточна Сърбия те заварили мизийците, които дали името *Мизия* на областта си, а на юг от Стара планина – фригийците. И едните, и другите били телесно и езиково сродни с тракийците. Мизийските и фригийските племена отчасти се подчинили на тракийските завоеватели, от части се оттеглили към Егейското крайбрежие и в Мала Азия.

Според по-нови изследвания (на акад. Вл. Георгиев) траките се разделяли на две групи: траки и дакомизийци. Втората група идва на Балканския полуостров по-късно, през второто хилядолетие пр.н.е., и е носител на по-ниска култура, наподобяваща илирийската. Тази група заемала земите в тракийския север и запад – Илирия. Траките, местни жители от доминацията на одриските племена, създават своя самостоятелна държава – развитие, до което мизийците и техните съседи – даките, които живеели главно на север от Дунав, почти не достигат (Венедиков, 1960, стр. 525-545).

Все Томашек пише, че на юг тракийците стигнали в Гърция, дори до Коринтски провлак. Но според старите гърци Тракия се е намирала на север от „божествения“ Олимп. И наистина, при едно наше пътуване в Гърция през пролетта на 1939 г. тракийски надгробни могили – едно сигурно веществен доказателство за някогашното разпространение на траките, констатирахме в най-южната част на Балканския полуостров, само в Тесалия, която е на югозапад от Олимп.

За разпространението на тракийците и в македонска земя пише и Страбон (63 г. пр.н.е. – 19 г. н.е.) – баща на географията. Според него Македония била владяна от епироти, които произхождали от Крит, и илирийци, но по-голямата

й част заемали ботиери и тракийци... Халкидите се наричали „халкици в Тракия“. При планината Докса в Южна Македония по-рано владеели бригите-тракийско племе, една част от които минали в Азия и там се преименували фриги. Според проф. Г. И. Кацаров (1921, стр. 2) Южна Македония била населена от тракофригийски племена. На друго място същият Страбон, като описва Македония, казва, че тя принадлежала към Елада, обаче като се има предвид природата ѝ и нейната фигура, решил да я постави отделно от останала Елада и да я свърже със съседната ней Тракия (Кацаров, Дечев и др., 1943, стр. 221).

И така, тракийските племена се простирали първоначално на север до Дунава, като се намирили такива и във Влашко, и Седмиградско, на юг – до Олимп–Тесалия и до Егейско море, чиято северна част от Струма до Босфора се наричала Тракийско море (Добруски, 1897). Освен това тракийски племена се намирили и в западната част на Мала Азия. На изток тракийските племена се простирали до постоянната граница Черно море, а на запад, както пише Иширков, до Моравско-Вардарския улей, като добавя, че границата между тракийци и илирийци не е точно определена. Както вече казахме, в средата на Балканския полуостров мъчно се поставят граници. К. Пач смята, че тракийците се разширили до Адриатическо море и отпосле били изгласкани на изток от по-късно дошлите илирийци, именно от пеонците по Брегалница (Кацаров, 1921, стр. 6-7 – пише, че пеонски племена са проникнали в долното течение на Струма, а някои временно може би са достигнали чак до Бистонското езеро /Боругьол – на изток от Места). Обаче нека отбележим, както по-рано се твърдеше, че в по-късно време – във всеки случай преди идването на славяните, претопени тракийци, като албанци, са достигнали Адриатическо море (Hirt, 1905, стр. 141; 1907, стр. 60-601). Hirt (1905), а по-късно и Weigan (1924, стр. 11), смятат че албанците не са потомци на илирите, а на тракийското племе беси, живели в Западните Родопи и по Струма, преселили се по-късно в днешните земи на Албания. Тази теория днес има малко поддръжници.

Ясно е, че траките залели по-голямата част от Балканския полуостров. Според Херодот, тракийският народ след индийския бил най-голям (Кацаров, Дечев и др., 1943, стр. 23), но неговите различни племена враждували помежду си и късно създали своя държава – едва след 480 г. пр.н.е. Това било, както отбелязахме по-горе, *държавата на одрисите*, които живеели по долното и средното течение на Марица. Те излизат на историческото поприще по времето на персийските походи в Европа. Терес бил първият голям цар на одрисите. Голям разцвет одриската държава постигнала при царуването на Ситалк, син на Терес, около 431-424 г. пр.н.е. Той, като осигурял мир и приятелство със скитите на север от Дунава, свободно обърнал оръжието си на запад против Пеония и Македония, за да възпре натиска им към изток и там да разшири своята държава. И победил пеонци и македонци. Нов разцвет одриската държава постига при Котис I (383-359). След него одриската държава се разделя на три княжества (Добруски, 1897, стр. 569-591). По това време се издига държавата на македонците, особено при Филип II, който използвал отслабването на одриската държава и помнел нахлуването на Ситалк в Македония (Тодоров, стр. 39), и при сина му Александър Велики. Така се свършват дните на одриската държава, която престанала да съществува като силна държава сто години след основаването ѝ. Идват слаби царе, покоряването на Тракия от келтите

между 278-213 г. пр.н.е. и най-после завоюването ѝ от римляните към средата на I в. пр.н.е., когато в 73 година М. Лукулус побеждава бесите и одрисите, а император Клавдий в 46 година отне автономните права на Тракия и я превърнал в римска провинция. Така пространството на траките почнало да намалява и неговите граници се стеснили. Траките, които били добри войници, воювали в гръцките междусобни войни и с македонците участвували в похода на Александър Велики в Азия, воювали срещу римското завоевание, особено бесите, след което влезли в римските легиони, романизирали се и повечето се претопили по-късно в славянобългарските маси. По този начин езикът им се изгубва към края на VI в.

Както се вижда, главните съперници на тракийците били македонците (пеонците били от второстепенно значение) и най-напред границите на Тракия се стесняват поради разширението на македонската държава. Последната, която първоначално се наричала Ематия, получила според Страбон името на един от старите си гаватары Макадон, което твърдение оспорва проф. Г. И. Кацаров (1922, стр. 22). Според проф. Йорд. Иванов (1906, стр. III), названието *Македония* произлиза от името на едно малко племе, което в предкласическо време населявало котловината между Бистрица и Воденската река, югозападно от Солун. Македонците били също стар индоевропейски народ, който се различавал от старите гърци. Този народ се настанил много рано в хълмистата област на Горна Бистрица, изглежда размесено или в съседство с тракийски племена. За основател на македонското царство се смята Пердика I, около 700 г. пр.н.е. Още при Пердиковите наследници границите на македонското царство се разширили към юг до Олимп и Камбунските планини, на изток до Долни Стримон (р. Струма). Старата столица на македонското царство бил гр. Едеса, днешният Воден, а Архелай (413-399) я преместил по-на юг, в Пела, до сегашното село Постол в Енидже, Вардарско.

Но границите на Македония се разширили далеко навън от етническите граници на македонците, разбира се, твърде много и за сметка на тракийците, особено при могъщите царе Филип II, който стъпил на македонския престол в 359 г. пр.н.е., и неговия син Александър Велики. Филип II най-напред се отправил към запад и подчинил всички племена до Охридското езеро. На север водил война с пеонците, които по-късно при неговите приемници били окончателно подчинени и постепенно за северна граница на Македония се установява Шар планина. След това Филип II се обръща към изток – към Тракия, като най-напред превзел гр. Амфиполис при устието на Струма и присъединил към Македония богатата с руди Пангейска област, особено гр. Крениди (по-сетне Филипи). След това Филип II не закъснял да потегли и към североизток – към Северна Тракия, гдето възобновява Пловдив със своето име Филипопол и оставя там македонска колония. Филип II, след четири похода в Тракия, умира внезапно в 336 г. пр.н.е. Александър Велики в 334 г. пр.н.е. предприема също поход срещу независимите тракийци в източната част на полуострова (Кацаров, 1904), минава през Родопите, Бесапара – града на бесите в Пазарджишко, бие се на север от Балкана с трибалите и пр. Но когато Александър предприема похода си в Азия, одрисите вдигат въстание за освобождение от македонското иго и поставят за свой цар Севтес III, след смъртта на Александър Велики в 323 г. пр.н.е. се извършва подялба на македонската държава от неговите приемници.

Тракия, заедно с черноморските области, се паднала на Лизимах (329-281 г. пр.н.е.) (Добруски, 1897, стр. 569-591).

Ясно е, че границите на македонското царство се разширили далечно навън от етническата земя на македонците и името на малката област Македония поглъща и заличава много областни и племенни имена на полуострова (Иширков, 1927, стр.2). Този факт е много важен за възприемането на класическото име на Македония върху други области през по-късните исторически епохи – средните векове, па и турско време. Величието на Македония със спомените за старото македонско царство от времето на Филип II и Александър Велики блести през вековете. Лаурен-берг към 1665 г. издава карта с надпис „Македония, родината на бележития Александър Велики“ (Macedonia Alexandri M. Patria Illustris) в М 1:550 000.

Най-напред този факт се проявява по време на римското владичество. Впрочем по време на това владичество поради завоевателни и административни причини станали много местения на границите на Мизия, Тракия и Македония. Македония става римска провинция много по-рано от Тракия-около 100 години по-напред, именно в 168 г. пр.н.е. Тогава Македония бива разделена на четири самостоятелни области, които са били вътрешни административни области. Първата обхващала източната част на македонската римска провинция между Струма и Места с главен град Амфиполистр. Втората македонска област заемала земи между долните и средни течения на Струма и Вардар, с главен град Тесалонике (Солун). В третата македонска област влизали земите между Вардар и Пеней, източно от планина Докса, и към това Пеония, западно от Вардар. Главен град на тази област бил Пела. Четвъртата македонска област обхващала Горна Македония, западно от планина Докса и съседните опиралиепирски земи. Главен град на тази област бил Пелагония (Битоля) (Кацаров, 1921, стр. 58). За нас в случая е важно, че римляните поставят административно като източна граница на Македония река Места. Обаче трябва да се отбележи, че под римското владичество административните граници на Македония не са били постоянни и продължавали да се менят във връзка със създаването на нови провинции. В 386 г. от н.е. Пауталия (Кюстендил) спадала вече към “Dacia Mediterranea”, а Германия (Сапаревска баня в Дупнишко) се намирала между Тракия и Илирия и не вече в Македония (Иширков, 1927, стр. 3). Това показва, че тук западната граница на Тракия е в съседство със Струма, а при Егейско море – до Места.

Но интересно е старите писатели – гърци и римляни, къде са поставяли границата между Тракия и Македония в своите съчинения и карти. Макар че има известно разногласие в това отношение между тях, изглежда, че те са се ръководели от етнографски съображения. За Херодот (V в. пр. н.е.) Стримон (Струма) е тракийска река, защото, като пише за похода на Ксеркс към Елада в 480 г. пр.н.е., казва, че около планината Пангей (Парнардаг, или Кушница) и Струма, която минал, живеели тракийски племена, стримонци (Кацаров, Дечев и др., 1943, стр. 30). А преди това, вероятно в 513 г. пр.н.е., след несполучливия скитски поход на Дария, персийският пълноводец Мегабаз бил оставен да покори Южна Тракия; особено рудниците на Дисорон (тракийско име на Круша планина) и златните мини на Пангей не могли да не привлекат персите (Кацаров, 1921, стр. 30). Също и Тукидид (роден към средата на V в. пр.н.е., който според Г. И. Кацаров минава за добър познавач на Тракия, твърди, че навътре от

Амфиполис по Струма живеят тракийци – племето едони (Кацаров, 1921, стр. 6; Кацаров, Дечев и др., 1943, стр. 60)., и че границата между пеонците и тракийските синти била планината Керкине (Карадаг). Според Страбон македонската част на Егейското крайбрежие, обърната към юг, се простира от Тесалоника до Стримон. Някои, казва той, причисляват към Македония и части от Стримон до Нест (Места), понеже Филип твърде много се трудил да докара под своя власт тия места, от които добивал големи приходи от рудниците (златни и сребърни) и от другите богатства на тия места (Кацаров, Дечев и др., 1915, стр. 106, 112; 1949, стр. 223). След това бележи, че на изток Македония се ограничава от меридионална линия, която минава през устието на Хебър (Марица) и града Кипсела, като накрая добавя: река Нест (Места) отделя Македония от Тракия, както ги разграничава в свое време Филип и синът му Александър. Явна непоследователност, която може би е във връзка с административното деление на римляните. Ясно е, че Филип, който е основал втори град със своето име източно от Пангей и Правишкото блато, и неговият син Александър са присъединили към Македония тракийската област по долното течение на Струма до Места, южно в Сярско и Драмско, заради нейните златни, сребърни и други метални рудници, както и други богатства.

Помпоний Мела, който живял около 44 г., смята, че към Тракия принадлежат Марица, Места и Струма и планините Хем (Стара планина), Родопи и Орбел (вероятно Пирин или Беласица) (Кацаров, Дечев и др., 1943, стр. 260). Тракийски били имената не само на тези реки, но и Ангиста, както и селищата Сер (Сирас), Драма и др. (Бешевлиев, 1943, стр. 15-21). Името Перин (планина) при Банско е от тракийски произход – от старинната индоевропейска дума *perinus* – планина с остро и скалисто било (Георгиев, 1958, стр. 6).

През I в. пр.н.е. един бележит пълководец и свободолюбив човек, който е организиран гладиаторите и робите срещу римската власт в Римската империя, е Спартак. Той е произхождал от тракийското племе меди, което е живяло по средното течение на Струма (вж. картите на стр. 3 и 4 в „Атлас по българска история“, БАН, 1963 г., и Стоил Стоилов – „Спартак“, Държавно военно издателство София, 1964, стр. 55).

Плиний, който е роден през 23 или 24 година и е умрял в 79 година, възхвалява Македония, че едно време завладяла света и недвусмислено пише, че границата на Македония е Стримон (Кацаров, Дечев и др., 1943, стр. 265).

Клавдий Птолемей от Александрия, който е живял през II в. от н.е., е голям географ за времето си. Съчинението му „География“ почива на строги математически правила и допринесло много за развоя изобщо на географската наука и картографията в по-нови времена. Според него границата между Тракия и Македония започва от устието на Маса и в северозападна посока минава през планината Пангей, след което в северна посока продължава по Орбел и по-нататък оставяла София и Кюстендил в Тракийската област (Кацаров и др., 1943, стр. 353). Както се вижда, тя не се различава от тази, посочена от Страбон. Д. Яранов в своята „Карта на Македония в географските ѝ граници“ и пр., на стр. 2 и 3 пише, че според Клавдий Птолемей Македония на изток стигала до река Струма.

Според В. Геров („Към географията и етнографията на древна Тракия“ – сборник в памет на акад. Ст. Романски, стр. 545-552), границата между Маке-

дония и Тракия през II в. е започвала от югозападните склонове на Осоговската планина и в източна посока е пресичала долината на Брегалница някъде към Кочани, минала по склоновете на Илачковица и Огражден, завивала в североизточна посока по Малешевската планина, за да пресече долината на Струма, някъде към Долна и Горна Градешница. Оттам по югоизточните склонове на Пирин достигала река Места, някъде към днешната гръцко-българска граница, и по-нататък по течението на тази река слиза на морето. При тази доста криволинейна граница Горна Струма и по-голямата част от Средна Струма е била въвн от Македония.

Нека отбележим, че по време на римското владичество, все по административни съображения, Тракия бива и откъм север намалена, т.е. северната ѝ граница от Дунав се премества по Стара планина. Това става след 46 г. от н.е., когато император Клавдий отнема автономните права па одриските тракийци. Тракийската област на север от Стара планина бива присъединена към провинцията Долна Мизия, която преди това на изток достигала до река Лом или река Цибра. По този начин Мизия достига Черно море, като Добруджа е наричана Скития, и през средните векове, след създаването на българската държава, се наричала България.

Горна Мизия била на запад от споменатите реки. Но император Аврелиян в 271 г. от н.е. преселва римски граждани от Дакия северно от Дунава и на юг от последния по средата на Мизия, гдето покрай Дунава се образувала провинцията *Прибрежна Дакия*; а други – в обсега на днешната Софийска област, която била наречена *Вътрешна Дакия* (*Dacia Mediterranea*). Тя, с намиращата се на югозапад от нея *Дардания*, се смятали за част от Илирия (Илирик).

Стара планина като северна граница на Тракия се затвърдява по времето на император Диоклетиян (284-305 г.), когато станало ново административно разпределение на Римската империя (Иширков, 1930, стр. 4-5). Тази граница на Тракия, като областна гранила, е в сила и до днестр. Обаче Тракия се стеснила и откъм западна посока. Докато в тази посока тя се простирала до към Пирот, споменатият Аврелиян преместил границата ѝ при Траянова врата, граничейки с Вътрешна Дакия. Тази западна граница на Тракия била узаконена и от Диоклетиян и е валидна до днес, но с колебания. К. Фотинов поставя Самоков в Тракия. След Освобождението, до Съединението в 1885 г., и Ихтиманско се е считало към Тракия (Източна Румелия).

Както е известно, провинция Тракия след 395 г. остава в източната половина на римската държава – *Византия*.

Старопланинската граница на Тракия става причина северната ѝ част – днешна Южна България – през средните векове и турското владичество да се нарича *Загора*. Това име означава земя „отвъд, зад планината или гората“ – старото име на планина. Така я наричали византийските писатели, които използвал за тази цел Марин Дринов, българите и по-късно турците. Във връзка с това име на областта са имената на градовете Стара Загора и Нова Загора (Иширков, 1930, стр. 9-12).

Но римското владичество оставило и друг траен спомен за Тракия до наше време. Това е името *Romania* или Румелия. Римското владичество върху източната римска империя на Балканския полуостров предавало на населението в нея името *романи* или *romeи*, както отпосле се наричали византийците, без оглед на

техния племенен произход. Страната започнала да се нарича *Романия*, което се запазило за Тракия и Македония, а впоследствие само за Тракия. Levinus Huiusius, чиято хронология се появила в 1597 г., на стр. 30 пише, че Константин Велики нарекъл Цариград *Neu Roman* (Нов Рим), от което се нарекла и земята му *Romania*. Самото заглавие на хронологията е: *Thraciae, jetzt Romania* (Иширков, 1930, стр. 5, 7). Името Романия се усвоило от българите още в средните векове и продължава до днешно време. Византийските хронисти пишат, кога е дума за Византийската империя, *Rōmāvia*. обстоятелството, че българите са употребявали отрано името Романия за Тракия личи от надписа на цар Иван Асен II (1214-1241) върху мраморния стълб на църквата „Св. 40 мъченици“ в Търново в памет на победата му над гръцката войска при Клокотница в „Романия“. Същото личи и от Иван Александровия или Софийски псалтир от 1337 г., гдето се възхваляват неговите завоевания към Несебър и всичкото поморие в „Романия“ (Цонев, 1916, стр.10). По-късно (1808 г.) в писмото на врачанеца И. Замбина, подписано от Софроний Врачански, земята на българите е означена с България, Романия и Македония (Орешков, 1914, стр. 49).

Старопланинците от Дунавска България (в Търновско, около Трявна, Елена и др.) и жителите от Ихтиманска Средна гора (Ихтиман, Вакарел и др.), които ходят на печалба като жетвари, косачи, работници по оризищата и др. в Тракийската равнина – Южна България, наричат тази страна *Романя* и жителите ѝ – *романци*. Тревненци дори различават *Малка Романя* – около Нова и Стара Загора, и *Голяма Романя* – по-нататък към Ямбол и Марица. В Софийско източният вятър се нарича романец (К. Иречек, 1891, стр. 133; Батаклиев, 1921-1922, стр. 249; Гунчев, 1933, стр. 161). След завладяването на византийската империя от турците в края на XIV в. и първата половина на XV в., те наричали азиатските владения на своята империя *Анатоли*, а за християнското население на Балканския полуостров усвоили името ромеи във форма на „рум“ или „урум“, като земите на стара Романия те нарекли *Рум-или* или *Румелия*, а самия народ – *рум-миллет*. София, като централен град на Балканския полуостров, става главен град на Румелия и седалище на румелийския бейлер-бег, комуто били подчинени 26 санджак-бегове в целия полуостров, освен Босна и Гърция. Хаджи Калфа нарича своето списание на балканските владения на Турция през XVII в. „Rumeli und Bosna“, издание на немски език във Виена, 1812 г. Името Румелия се употребявало за разните части на полуострова, но през втората половина на турското владичество повече само за Тракия. Това се вижда и от старите карти. Така, в картата на Jacobo Gastaldi от 1584 г. надсловът е *Romania (quae olim Thraeia dicta) vicinarumque regionum, uti Bulgaria, Walachia, Syrgia, etc.* Също в един атлас на известния картограф Gerhard Mercator, вероятно от 1565 г., надсловът на една карта е *Walachia, Servia, Bulgaria, Romania*. А на картата Sanson, Paris, 1665 г., надписът е *Cours du Danube depuis Belgrad jusque'au Pont Evxion, la Bessarabie et de l'autre – la Bulgarie, la Romanie et partie de la Servie et de la Macedoine*. Такъв е надписът на картата със същите области от Joh. Bapt. Homanno, печатана в Нюрнберг през периода 1700-1720 г. Подобна е италианската карта *La Bulgaria et la Romania con partie di Macedonia* от G. Cantelli в атласа на G. de Rossi, Roma, 1689 г.

Името Румелия се запазва до Освобождението в България, когато на Берлинския конгрес от 1878 г., както ще видим границите на областта се

прекрояват и се създава автономната област Източна Румелия с главен град Пловдив.

Средни векове и епоха на турското владичество. Но да видим какво става с границите между Мизия, Тракия и Македония през този дълъг период от векове. През VII в. се завършва разпространението на гъсти славянски маси във всички краища на нашия полуостров. При това велико събитие се заличават всякакви племенни и народностни граници между класическите области Мизия, Тракия и Македония. Старите тракийци и македонци се поглъщат от славяните по такъв начин, щото в края на VI в., както вече отбелязахме, заглъхва завинаги тракийският език. Заглъхва отчасти и употребата на тези класически областни имена, особено Мизия за сметка на България. Не може да се говори и за някакви точни областни и държавни граници. Ако все пак Стара планина дълго време е била граница между България и Тракия във византийско време, такава няма между географските понятия Тракия и Македония. Разбира се, при развитието на българската държава в югозападна посока, южната ѝ граница се мести в тази посока еднакво за сметка на Тракия и Македония. Освен това, образуването на българската народност и култура както и в Тракия, така и в Македония, ги направи повече неразделни. Това състояние продължи и през турското владичество, особено през епохата на българското възраждане-истинския златен век в кашата история, създаден не от царе и монарси, а от самия български народ в стремежа му за национално съхранение и култура. Имената Мизия, Тракия и Македония продължават да бъдат не етнически понятия, а само географски, в смисъл повече физико-географски.

В случая ще добавим, че за единението на трите български области в турско време са изиграли голяма роля преселническите движения на населението им между тях. Известно е, че при завоеването на турците българското население от източните области, особено в равна и плодородна Тракия и Мизия, е било отчасти избито, отчасти избягало във от България, но голяма част от него се оттегля за спасение в близките планини и в по-планинска Македония. Обаче през втората половина на турското владичество намноженото българско население в близките планини и в Македония се връща наново в равна Тракия и Мизия. Българи от Западна Македония, някои под името „арнаути“, особено през XVIII и XIX, дори и XX в., се преселват в Тракия. Много от жителите на Брацигово, Пещера, Батак, Перушица, Белово, Сестримо и др. имат произход от Македония. Тази българо-македонска вълна се е простряла чак до Силистра (известно е преселението на костурчани в Ксанти и други части на Западна Тракия). Интересно е, че и по търговски съображения е станала размяна на население между Тракия и Македония. Така, търговци на добитък и други стоки от Загорско се преселили към Кукуш и Солун. Гоце Делчев е роден в Кукуш, но неговият по-далечен произход е тъкмо от Загорско – Тракия. Тези преселнически движения допринесоха твърде много за заличаване на областната граница между Тракия и Македония.

Въпреки всичко това както през средните векове, така и през епохата на турското владичество, продължава употребата на имената на тези важни области на Балканския полуостров, ако и временно променявани, какъвто е случаят с Романия и Загоре, като продължава посочването на тяхното пространство и граници с твърде произволни различия, продължава тяхното разглеждане, ма-

кар като най-общи географски области. Това става по следните съображения: 1. по наследство и традиция от древно време, особено през средните векове, и 2. по административни и дори духовно-епархиални съображения, главно през епохата на турското владичество.

Схващането на техните имена, пространство и граници в литературата и картографията е най-произволно и дори в някои случаи фантастично произволно, най-вече през средните векове, защото тази голяма епоха в историята на европейските народи е епоха на духовен мрак и научен и културен упадък и невежество, липса на що-годе изследвания, като са използвани изследванията от класическо време. Проф. А. Иширков, като се занимава с въпроса за „България в средновековните карти“ (Псп., кн. 70, 1109, стр. 169 – 160), пише: „Плагиатството и компилацията играли главна роля в средновековната литература и картография. Средновековните картографи заемали много материал из картите от класическо време (главно от Птолемеевите карти), без да държат сметка за етническите и поселищни промени в по-късно време. Затова новите имена на страни и градове си пробивали мъчно път в средновековната географска литература и в картографията. Нашето отечество се изучавало все още с класическите имена Мизия, Тракия и Македония и много малко са средновековните карти, в които е писано името България или българи.“

За географското невежество на западните писатели, пътешественици и географи не само в средните векове, но и в турско време, е характерен следният факт. Смятало се е тогава, че Стара планина не продължава в северозападна посока до река Тимок и Дунав, а през Ихтиманска Средна гора продължавала в Рила и оттам все в западна посока през средата на Балканския полуостров достига Адриатическо море. Поради това обстоятелство приемало се е, че река Мътивир в Ихтиманското поле, приток на Тополница, извира от северните склонове на Стара планина и на север нейно продължение е река Вит; също, че река Искър не извира от Рила, а от Стара планина. Тази заблуда е намерила израз в много карти, например. В *Karte des Osmanishen Reiches* на F. Fried, 1928 г., дори и в картата на българина Александър Хаджи Руссет върху България, Тракия и Македония от 1843 г. Тя е открита едва в 1870 г. от австрийския геолог Хохщетер (Батаклиев, 1933, стр. 88-89), но изиграла в миналото известна областна и политическа роля: 1. Траянова врата между Ихтиман и село Ветрен се вземала за проход в Стара планина и често за граница между България Мизия) и Тракия или между Македония и Тракия, и 2. по-важно и благоприятно – на Берлинския конгрес в 1878 г. в създаденото свободно Българско княжество, простиращо се северно от Стара планина, се включи и Софийска област.

Една много невежествена и невярна карта на света в ранното средновековие, гдето са означени нашите области, е тази на испанския монах *Beatus*, рисувана в 776 г. Най-първо, тя е невярно ориентирана, защото Черно море е поставено на север, при това с фантастично очертане на бреговете на това и други морета. Македония е поставена до Черно море, а Мизия и Тракия – на югозапад от нея (Miller, 1895-1898).

Най-характерното обстоятелство през средните векове и първата половина от епохата на турското владичество е това, че по описания и в карти името на Македония се простира далеч на изток върху областта на Тракия. Едва към XVIII в. и особено през XIX в. става оттегляне на името Македония в западна

посока към средището на полуострова ни. Но трябва да се отбележи, че с редки изключения не се фиксират резки граници на Тракия и Македония, още повече на границата между тях, макар че през XVI в. има подобрене на картографското дело начело с холандския голям за времето си картограф Герхард Меркатор, чиито карти са много пъти копирани и използвани. Разпространението на Тракия и Македония е дадено повече описателно от хронисти и писатели-пътешественици, и то с доста грешки, защото впечатленията, особено на пътешествениците, са временни, моментни. Както отбелязахме по-горе, те се наричат и с други имена: Романия, Загоре, Славиния и т. н. Това произволно разпространение на името Македония далеч на изток върху тракийски земи през средните векове и първата половина от епохата на турското робство не се дължи толкова на спомените за разширението на македонските земи по време на Филип II и Александър Велики, колкото на една административно-стратегическа реформа през византийско време на император Иракли (610-641). За успешна борба срещу нахлуването на славяните откъм север този император раздели балканските си владения на теми (провинции), управлявани от стратежи. И интересно е, че в тема Македония към 800 г. била поставена и Южна Тракия (Одринско с Мраморноморското и Беломорското крайбрежие), защото там се заселили романизирани елементи от старото население на Македония, прокудени от настанили се на същото място славяни. Поради това императорите през втората половина на IX и X в., които произхождали от Одринско, съставяли така наречената македонска династия (867-1056), основател на която бил Василий I, наречен „македонец“. Тракийските жители от Одринска област, които хан Крум пленил и поселил отвъд Дунавска България, са отбелязани от византийските хронисти като македонци (Златарски, 1918, стр. 277). Според Иречек, в много документи Тракия и низината на Марица се наричали Македония (Jireček, 1877, стр. 94). Все според Иречек, като не можело тогава да се докаже, че освен солунските драговичи е имало друго славянско племе драговичи, именно в Пловдивско, името на драговичите е влязло в титула на Пловдивската епархия тепърва в турско време, може би пренесено от епископството на македонските драговичи. Случаи на такова пренасяне на географски имена и черковни и светски титли – казва Иречек – не са рядкост (Иречек, 1888/1899, стр. 396). Фактически обаче има славянско племе драговичи и в Пловдивско и Пазарджишко (Дуйчев, Ив. – карти № 8 и 9 в „Атлас по българска история“. БАН, София, 1963).

Цяла Тракия на изток от Траянова врата във времето на кръстоносците и от VIII в. насам се наричала Македония, както това доказва F. Tafel (Const. Porfirio. de Thematibus, 1877, pp. XV-XXXIII). Названието Тракия се употребява само за крайморските области. Образованите византийци се наричали сами предпочитателно македонци, затова и арабският географ Едриси описва Родопите (Родопите) и Балкана под названието “Гебел-ал-Македония“. Същинска Македония или Ематия се наричали през средните векове Θεσσαλία (по името на град Тесалоники) и Βουλγαρία, доколкото била населена от българи. Сегашна Македония се наричала Тесалия I, а сегашна Тесалия – Тесалия II (Шишманов, 1891, стр. 367).

Много от пътешествениците, които пътували по Главния път от Средна Европа за Цариград или обратно, наричали Тракия с името Македония. Такъв е френският рицар Бертрандон де ла Брокиер в 1433 г., за когото Филипопол

(Пловдив) е столица на Македония. А Philippe du Frenze-Canaye (1573 г.) пише, че низината на Марица обикновено наричана Македония, в действителност е Тракия. Колко невярно са писали някои чужденци, се вижда от това, че англичанинът Н. В. (1636 г.), като смесва Филипополис с град Филипи между днешните градове Драма и Кавала, разказва за римските междусобици пред Филипи, че станали до Пловдив, и пр. (Иширков, 1927, стр. 4-5).

Нека отбележим, че Македония, чието име се пренася върху Тракия, е губила името си върху собствената си област. Така, поради гъстото си славянско население до X в. се наричала *Славиния*. А когато във времето на цар Самуил град Охрид станал политически и духовен център на българите, Македония била наименувана *България*. В намерения в крепостта на Битоля надпис от началото на XI в. Иван Владислав, син на Арона (брат на Самуила), казва, че е цар на българите. Във времето на Василий II Българоубиец при административното деление на държавата по голямата част от сегашна Македония образувала тема „България“ с главни нейни градове Охрид и Скопие. Впрочем, познавайки упоритостта на българите и за да се уталожат болките на поробена България, Василий II не посегнал на политическото име на България. Напротив, върховният управител на българските области, чието седалище било в Скопие, официално се титулувал „дук на България“. Той запазил повече от фискалните и обществените институции на българите, останали от царете Петър и Самуил (Иванов, 1931, стр. 547).

Много често венециански пътувачи наричат Македония с името България (Яранов, 1933, стр. 9). Известно е, че Македония се е наричала и *Долна Земя* или *Долна България* – за разлика от *Горна* или *Мизийска България*.

Но не само Македония е наричана България, а и Охридската патриаршия се наричала Българска патриаршия. След падането на Източна България под Византия в 972 г., Българската патриаршия, основана от цар Симеон в Преслав, се преместила по времето на Самуил в Охрид. По всяка вероятност това е станало, когато Самуил преместил столицата от Преспа в Охрид. Василий II запазил и правата на Охридската българска патриаршия, преименувана от него България архиепископия. Тия права били установени с три грамоти, издадени от Василий II – в 1019, 1020 и третата между 1020 и 1025 г. С тия грамоти се определят границите на архиепископията (Иванов, 1908, стр. 548; Снегаров, „Град Охрид“, стр. 62). Охрид с неговата архиепископия още от времето на византийското владичество е общобългарски духовнонационален център. Интересно е, че в негова архиепископия имала под свое ведомство 31 епархии, именно в областите: Македония (без Солун и Сяр), средна и южна Албания, Епир, част от Тесалия, Стара Сърбия, Сърбия в границите ѝ до 1912 г., Старопланинска България с градовете Силистра, Варна, София, Велбъжд (Кюстендил). Охрид, като черковно средище във Византийската империя, може да се каже, станал по значение втори след Цариград. След унищожаването на Търновската патриаршия при турското завоевание, чиято област попада под властта на цариградския гръцки патриарх, турските султани не само не посягали на Охридската архиепископия, но дори ѝ позволили да разширява своята територия. В началото на XV в. тя включила в своята област Софийската и Видинската епархия, а след Флорентинския събор (1439) нейното духовно ведомство се простирало върху княжествата Влашко и Молдавия. След окончателното унищожение на сръбската държава в 1459 г.

турците унищожили и Ипекската патриаршия. Обаче великият везир Мехмед Соколович, потурчен сърбин, в 1557 г. възстановил Ипекската черква под официално название архиепископия (Снегаров, 1919; Снегаров, „Град Охрид“, стр. 65 и 73.). В границите на тази нова архиепископия влезли, освен сръбски земи, и български покрайнини по Българска Морава, също епархиите Скопска, Кюстендилска и Самоковска. Последната се отцепва от Софийската епархия, която остава подчинена на цариградския патриарх. Самоковската епархия обхващала, освен Самоковска околия, части от Радомирско, край западната страна на Витоша със село Владая, също Дупнишка околия, Горноджумайско, Разлог, най-после в Румелия главата на изворната област на Парица и Ихтиманско с Вакарел, Пухово и Василица (Иречек, 1888/1899, част II, стр. 659) – до Траянова врата.

Тук нямаме за цел да доказваме с данните от управлението на византийския император Василий II и на турските султани, че Македония е българска земя – това е аксиома и за мнозинството чужденци изследвали, а да посочим, че на българската област Македония, която е била по-слабо подтисната, отколкото по-близката до Цариград Източна България, главно поради Охридската архиепископия, се отдава голямо народно и административно значение. Разбира се, това значение на Македония е било в полза на целия български народ. Понеже седалището на архиепископията е в Македония, в Охрид, охридските патриарси в своя титул често прибавяли и прозвището „македонски“. Владиците в Битоля, Струмица, Велес и др. са си прикачвали и титула „екзарх македонски“ (Иванов, 1906, стр. 4). Разширението на границите на Охридската архиепископия в духовно или черковно-епархиално отношение, главно в източна посока, е голямо; споменахме – то е извън границите на Македония, като достига например Видин. Както ще видим, то допринася за разширение името на Македония върху по-широки области, отколкото самата нейна територия. В това отношение то не достига Видин, но достига Кюстендил – разбира се, без никакво народностно значение.

Към 1767 г. биват унищожени Охридската и Ипекската архиепископия и техните епархии минават под властта на Цариградската патриаршия. След дълга и тежка борба, в 1870 г. се извоюва Независима българска черква. Съгласно чл.10 от фермана за тази цел Българската екзархия се състоеше от следните епархии: Русчушка, Силистренска, Шуменска, Търновска, Софийска, Врачанска, Ловчанска, Видинска, Нишка, Пиротска, Кюстендилска, Самоковска, Велешка, Пловдивска и Сливенска. След това, чрез допитване до населението, с 2/3 мнозинство се извоюваха още епархии в Македония – Скопската и Охридската през 1872 г., а Битолската и др. с бераг³, чрез разрешение на турското правителство, без да се прави разлика между епархиите в трите български области-Мизия, Тракия и Македония.

Както изтъкнахме, през XVIII и особено през XIX в., става оттеглянето на името Македония от областите на Тракия и избистряне на хаоса в техните териториални отношения. Това се вижда преди всичко в съществуващите тогава карти. Нека отбележим, че въпреки разпространението на името Македония

---

³ Официален документ, който се издавал от султанската канцелария в Османска Турция, за да се предоставят на някого известни права или привилегии (бел. ред.)

върху Тракийската област, както това видяхме според споменатите вече писатели и пътешественици, има карти още от XVI в., които Македония се поставя на запад от Струма или се върти около Струма. Може би това е под влиянието на класическите карти. Така, още в споменатата карта главно на Тракия под име Romania – 1854 г. на Jacobo Castaldi, в която най-зле е представена областта между Струма и Места с несъществуващи реки и градове и отбелязана като област Jamboli regio, вероятно по името на стария град Амфиполис, който се бележи докъм XVIII в. като Emboli или Jamboli, макар че е разрушен през V-VI в. от н.е. По негово име в почти всички карти от втората половина на XVI в. и от XVII и XVIII в. областта между Солун и Струма се бележи като Jamboli (Яранов, 1933), напр. в картата Macedonia, Epirus et Achaia в атласа на Меркатор: Italiae, Sclavonie et Graeciae tabula geographicae – 1585 г., гдето Македония се поставя на запад от тази област, дори на запад от Солунски залив.

В спомената вече карта от G. Cantelli в атласа на G. De Rossi “La Bulgaria et la Romania con parte di Macedonia”, Roma, 1689, Тракия се простира до Струма. В 1707 г. излиза големият атлас на G. de l’Isle, в който е поместена и изработена от него карта на антична Северна Гърция (Graeciae pars septentrionalis), в която влиза и цяла Македония. В нея източната граница на Македония е по р. Места, може би под влияние на римското административно делене. В картата на J. M. Hussius – Hungariae Tabula от 1774 г. надписът на Македония е на запад от Струма, а между Струма и Места е областта Jamboli (Яранов, 1933, стр. 17). Интересно е, че в английската карта “European dominions of the Ottomans or Turkey Europe”, London, 1975 г., в Rumüli е включена и Macedonia. Има такива случаи и през XIX в. Това прави и видният изследвач на Македония д-р Гризебах, който дава наслов на своето съчинение “Reise durch Rumelien und nach Brussa im Jahre 1840”, Göttingen, 1840, в два тома. Както вече споменахме, турците, които не се интересуват поотделно от Мизия, Тракия и Македония, всички свои балкански владения наричали Румелия.

Интересно е, че българските земи носят антични имена, а името „българин“ и „България“ също не са славянски. Това не е беда, ако с него не се спекулира. И русите носят неславянско име, а варяжкото име „руси“, французите – името на германското племе „франки“, и т. н.

Наистина, през последните векове на турското владичество името на Македония се оттегля от Тракийската низина по Марица. Никой не приема вече, че Пловдив е македонски град, както това е писал напр. Бертрандон дьо ла Брокиер и др. през XV в. Обаче и през XIX в., когато нашите земи, въз връзка с източния въпрос и други научни съображения, са били обект на сравнително много изследвания от страна на чужденци и българи, няма ясно установена граница между Тракия и Македония. Тази граница се движи между Места и Струма. Една от причините за това състояние е турското административно деление на нашите земи, което именно през XIX в. е било най-непостоянно. Както видяхме, административното владение, ограничаване и деление на Македония и Тракия е играло значителна роля за определяне на границата между тях още по времето на македонския цар Филип II, през римско и византийско време.

През XIV в., след завоюването ни, владенията на Турция са били поделени на лива (по арабски) или санджаци (по турски), нещо като окръзи, чиито управители били подчинени на двама генерални управители – беглербегове: едини-

ят на Румелия със седалище София – европейско владение на Турция, състоящо се от 23 санджака (Гълъбов, год. VI, кн. 1-2) другият на Анатолия (Анадола, както казваме ние) – азиатското ѝ владение.

По-късно, по времето на султан Мурад III (края на XVI в.), без оглед на областите Мизия, Тракия, Македония, Гърция, Албания, Сърбия и пр., империята била разделена на големи административни области, нещо като департаменти, наричани еялет и, които от своя страна се разделяли на санджаки, последните на кази (околии), казите на нахии. Това административно деление траяло до 1834 г. Турският пътешественик и писател Хаджи Калфа през средата на XVII в. ни дава описание на санджаците на това административно деление в съчинението си „Румелия и Босна“ – превод на немски от Жозеф фон Хамер и издадено във Виена в 1812 г. (превод от Ст. Аргиров в „Архив на поселищни проучвания“ год. I, кн. 2-3, 1938). От това, което ни интересува относно разпространението на Тракия и Македония и границата между тях, намираме, че в с а н д ж а к С о ф и я влизат градовете и кадилъците: Ниш, Брезник, Знеполе, Берковица, Ихтиман, София, Златица, Пловдив, Пазарджик, Самоков, Чирпан, Стара Загора, Ямбол и Казанлък, както е било и при първото административно деление след завоеването ни от турците. Това показва, че на Северна Тракия косвено се дава простор до Ниш. И наистина, Паисий, за когото Дунав е северна граница на Тракия (Разбойников, 1936, стр. 203), пише в своята История, че Тракия се простира на запад чак до Ниш (История Славянобългарска, 1762 – Стъкми за печат по първообраза Йорд. Иванов, стр., 1914 г., стр. 13-14; Иширков, 1915, стр. 30). А в с а н д ж а к Г а л и п о л и са поставени всички земи и градове от Буюк-Чекмедже и Чаталджа, Силиврия и Родосто на запад от Драма, Сяр и Орфано включително, т.е. цяла Южна Тракия. По такъв начин западната граница на Тракия тук е при Струма.

Но интересно е, че в с а н д ж а к К ю с т е н д и л и при първото, и при това деление са влизали освен градовете и кази Кюстендил, Дупница, Радомир и Враня, и македонските градове и кази: Кратово, Щип, Велес, Струмица, Радовиш, Петрич, Мелник, Дойран, Тиквеш и Крива паланка. Това показва, че Кюстендил административно е свързан с Македония още от завоюването ни. Както ще видим, това положение на Кюстендил по отношение на Македония продължава до 1860 г. Поради тази административна връзка на Кюстендил с Македония и поради обстоятелството, че Кюстендилска епархия е принадлежала към Охридската архиепископия, за което вече стана дума, Кюстендил и Кюстендилско се прибавяха към Македония. Затова – както пише Иширков (1927, стр.16) – Йорд. Иванов озаглавил своята книга за Кюстендил и Кюстендилска епархия с името „Северна Македония“ – София, 1906⁴, което според нас не беше за препоръчване.

Може би това пренасяне името на Македония и върху Кюстендилско, дори след Освобождението ни, е една от причините да се подхрани апетитът на сър-

---

⁴ Тук нека отбележим и това, че Стефан Захариев в своето „Описание на Т.-Пазарджишката кааза“, Виена, 1870 г., стр. 53, поради бившата принадлежност на Самоковска епархия дори към Ипекската епископия, поставя границата между Македония и Тракия между селата Сестримо и Голямо Белово, дето се разделяли Самоковска и Т.-Пазарджишка околия. Обаче К. Фотинов, който е родом от Самоков, в „Землеописание“ (Смирна, 1843 г.) поставя Самоков в Тракия.

бите да искат при сключването на Ньойския договор през 1919 г. да присвоят тази българска покрайнина към Сърбия. Известно е, че във връзка с Душаново владение на Македония и с разширението на Ипекската патриаршия (1557-1766 г.) върху северномакедонски области, сръбски учени ги наричат сръбски земи. (Вж. проф. Вастр. Дерућ: „О српском имену у Старој Србији и у Македонији“. Београд, 1904, стр. 9-39). Обаче друг сръбски учен – Рад. Груић в „Писма Петчких патријарха и другог и трећег децинија XVIII-тог века“, печатани в Споменик, кн. LI (1913), пише, че Ипекската патриаршия не е само на сърби, но и на българи. Същото разправя и ипекският патриарх Арсени Черноевич – „архиепископъ Србскій, Болгарскій, Словенскій и всего Иллирика западнии странъ патриархъ“ (Иширков, 1915, стр. XXXII и XXXIII).

В 1849 г. административното деление на турската империя претърпяло известно изменение. Обаче наскоро – в 1885 г., се извършва ново административно деление на турската държава, според което последната се разделя на 4 еялета: Одрински, Солунски, Румели и Нишки. Първият е сравнително малък със санджаците: Навахи Ербае, Текирдаа, Гелибол, Едрине, Филибе и Сливен. Твърде обширен става Солунският еялет, именно със санджаците: Трикала, Солун, към който се числели, освен околните кази, още казите Кавала и Берекетли, Серски санджак със седем кази: Сяр, Демирхисар, Петрич, Неврокоп, Мелник, Разлог и Зъхне, и Драмски санджак с пет кази: Драма, Чанак и Саръшабан, Правища, Енидже-кара-су и Гюмурджина с дистриктите: Арда, Даръдере (Златоград) и Егридере (Ардино). Ясно е, че при това административно деление за сметка на Македония Солунският еялет се разширява доста навътре а Тракия.

Интересно е още, че Ниш остава еялет, а не София, със санджаците: София, Самоков и Кюстендил, като към Кюстендилски санджак принадлежи и Радовиш. Не по-малко интересно е, че в създадения еялет Румели влизат санджаците: Шкодра, Охрид, Манастир (Битоля) и Кесрие (Костур). Следователно, във време, когато името „Румелия“ се изтласква към изток само върху Тракия, създава се еялет със същото име в най-западните области на полуострова ни. Вероятно под влиянието на тази административна особеност в учебника „Краткое землеописание за малечки деца на наречие по-вразумително за македонските българи“, наредил един Македонец, а издаден от Андрея Анастасов Ресенеца, Цариград, печатница в „Македония“, 1868 г. – град Битоля се характеризира като военно съсредоточие в Румелия.

Същото правят и Н. Михайловски – в своето „Краткое землеописание (Цариград, 1869) и Ив. Н. Момчилов – в своето „Малко политическо землеописание“ (Търново, 1869 г.). Любопитно е, разбира се, и това, че Охрид и Битоля се свързват с Албания. (Дотук за всички административни деления на турската империя ни дава сведения един от най-видните изследвачи-чужденци на наши земи – August Viquesnel (1855-1868, стр. 99-107).

Това административно деление нямало дълъг живот. Наскоро след 1869 г. се извършва последното преди Освобождението административно деление на нашите земи от турската власт. Еялетите се заместват с равнозначните в и л а е т и („Летоструй“ или Домашен календар, 1870 г., стр. 63, издава Хр. Г. Данов в Пловдив, Русчук, Велес – К. Смирнов, 1874, стр. 35-44). Според него, Европейска Турция се разделя на девет вилаета: Цариградски, Одрински, Дунавски, Босненски, Битолски, Солунски, Янински, Критски и Беломорски (островите). Нас

ни интересуват Цариградският, Одринският, Дунавският, Битолският и Солунският вилаети. Цариградският вилает е бил много малък-той обхващал Цариград и близките му села: Чанакчи, Чатаджа, Теркос (Деркос, както го наричат българите-бежанци от това село, заселени в гр. Айтос), Белград и др. Одрински вилает се състоял от пет санджака: Одрински, Родостенски, Галиполски, Сливенски и Пловдивски. Към Галиполски санджак се числи Дедеагач. Дунавски вилает се състоял от седем санджака: Русенски, Варненски, Тулчански, Търновски, Видински, Софийски и Нишки. Интересно е, че в Софийски санджак влизат, освен София, и градовете: Кюстендил, Дупница, Радомир, дори Горна Джумая, после Ихтиман, Костенец и Златица. Битолски вилает се състоял от пет санджака: Битолски, Скопени, Призренски, Дебърски, Шкодренски, в които се числят градовете Битоля, Велес, Прилеп, Охрид, Дебър, Скопие, Тетово, Куманово, Щип, Крагово, Призрен, Прищина и Дяково, Ипек, Шкодра, Подгорица, Бар и Дурацо. Солунски вилает обхващал три санджака: Солунски, Серски и Драмски. В Серски санджак влизат и градовете Неврокоп (Гоце Делчев), Мехомия (Разлог) и Банско, а в Драмски санджак – и градовете Ксанти и Енидже на изток от река Места.

Ясно е, че и това административно деление на Турция изобщо е доста произволно. Но добре станало, че Дунавският вилает се продължи в Софийската област, от който по-преди се късаха части ту за Македония, ту за Тракия. Прибавянето на Софийска област към Дунавския вилает улесни очертаването на границите на бъдещото Княжество България, създадено от Берлинския договор от 1878 г. Обаче земите на Македония се смесват с тези на Албания, както е било според административното деление от 1855 г. Освен това, включването на Серски и Драмски санджаци в Солунски вилает допринася за затвърдяване принадлежността на Сярско и Драмско и дори цялата област между Струма и Места към Македония.

По-нататък е необходимо да видим как и къде поставят границата между Тракия и Македония през XIX в. чужденците-изследвачи и българските домашни географи и картографи на нашите земи. Трябва де се отбележи, че чужденците-изследвачи не се интересуват много от този въпрос, а повече от етническият състав на населението. Такъв е случаят с Павел И. Шафарик (1842 г.) и Г. Лежан (1861 г.), които означават в своите етнографски карти с името България цялата земя от Охрид до Черно море. Двама от най-видните чужденци-изследвачи са: Ami Boué и August Viquesnel правили две пътувания през 1836 и 1833 г. заедно. Но докато първият в съчинението си “La Turquie d’Europe” (Paris, 1840, стр. 177-198) поставя интересувашата ни граница на река Места, вторият, който правил трето пътуване сам 13 месеца през 1847 г. в Румелия и Стара Тракия, в резултат на което е капиталното му съчинение “Voyage dans la Turquie d’Europe”. Description physique et geologique de la Thrace”, в два тома от 1855 и 1868 г. – поставя западната граница на Тракия по река Струма, като планините между нея, Беломорският архипелаг и Марица представляли широк масив под име система на Родопите, който масив бил естествена крепост на Тракия (том I, стр. XXIV). Освен това Viquesnel издал “carte de la Thrace, d’une partie de la Macedoine et de la Moesie” (Paris, 1854, м. 1:800 000).

Стефан Веркович, хърватин, който към 1855-1860 г. е живял няколко години в Сяр, за да събира български народни песни, издавал последната под наслов

„Народне песме македонски бугара“, Београд, 1860 г. Очевидно, той взема Сяр за град в Македония.

Сведенията на българските домашни географи и картографи по интересувания ни въпрос са две-три карти и главно няколко учебника, които наред с географията на Европа и другите континенти, разглеждат специално и тази на Европейска Турция. Между тях няма единство, което обстоятелство се дължи вероятно главно на промените от изтъкваните вече административни деления на нашите земи.

От домашните историко-географи след Паисий – Поп Константин в 1819 г. в своето „Описание на Пловдивска епархия“ на гръцки език се изказва за пространството и границата на Тракия. В §4 той пише: „Географите разделят Тракия според четирите точки на хоризонта на четири части: 1) *Западна Тракия* – между планината Пангей (Пърнардаа) и планината Родопи, 2) *Южна Тракия* – към Егея, 3) *Източна Тракия* – към Цариград, и 4) *Северна Тракия* – към Хемус (Известия на БГД, кн. 3, 1935, стр. 189). Планината Пангей опира на Струма.

Александър Хаджи Руссет издава „Карта на сегашная България, Тракия, Македония и на прилежащите им земи“ (Страсбург, 1842 г.). Той поставя границата между Тракия и Македония по течението на река Места. От север прибавя към Македония Кюстендил и Кюстендилско, а откъм запад изхвърля Охрид и Охридско, заедно с езерото, за сметка на Албания. Проф. А. Иширков преиздаде тази карта на Ал. Х. Руссет в „Географска библиотека“, №4, София, 1924 г., с пояснителни бележки. Тук той обяснява, че тази карта не е оригинална, а намалено и съкратено издание на картата на Lapie под наслов “Carte générale de la Turquie d’Europe en XV feuilles” и пр., Paris, 1822 г. При това Иширков съобщава, че границата в картата на Lapie и Х. Руссет е прокарана под влиянието на Хаджикалфовото административно делене на Европейска Турция (т.е. това – от времето на Хаджи Калфа – XVII в.), което не било без грешки; затова са станали грешки в областните граници, нанесени на картата. Съобщава също, че Х. Руссет е прокарал източната граница на Македония по река Места, без оглед на границите на санджаците (стр. 5 и 12). Според нашето мнение, Х. Руссет не е прокарал областните граници под влияние на Хаджикалфовото административно деление и с оглед на еялетските и санджакските граници, защото в такъв случай източната граница на Македония трябваше да бъде по река Струма. А Охрид, Струга и Дебър са поставени от Х. Руссет вън от границите на Македония и във връзка с Албания – тъкмо според Хаджикалфовото административно деление. Тази западна македонска част се присъединява към останалата Македония едва след 1860 година, съгласно последното административно деление на Европейска Турция.

В 1862 г. Димитър Ангелидев издава в Пловдив „Карта Профана на Европейскъ Турция, с надлежащи ней княжества Унговлахия, Сърбия и с независимото княжество на Горня Гора“, в която границата между Тракия и Македония е прокарана по Пирин планина.

От българските географии-учебници най-напред ще споменем тази на Неофит Хилендарец-Бозвели – „Краткое политическое землеописание за обучение на Българското младенчество“, Крагуевац, 1835 г. Този учебник по география вероятно е един от най-старите, ако не най-старият. Бозвели пише, че откъм Македония Тракия граничи с река Места. В 1834 г. с отпадането на Хаджикалфово-

то административно деление отпада и Струма като западна граница на Тракия, което явление вероятно в 1835 г. се отразило в географията на Бозвели. Обаче същият, като изрежда градовете в Македония, пише: „Между българските и македонските предели се намират много български градища, като: Бобошево, Дупница, Струмица, Смитрополия, Петрич, Радовищ, Паланка, Шип, Кюстендил, Куманово, Разлог, на който първото село е Банско, Самоков с митрополитско седалище има преокрашена черква и достопорядъчно българско училище и множество Самокови“ (стр. 29-30). Ясно е, че тук се касае за една междинна област не само между Тракия и Македония, но и между тези двете и България откъм София и цяла Северна България (бивша Мизия).

Константин Фотинов е не само родоначалник на нашия периодичен печат, но и един от най-големите ни възрожденски географи; в това отношение той се проявява най-добре в книгата си „Землеописание“ (Смирна, 1843). Докато повечето от учебниците по география през периода от средата на XIX в. до Освобождението се наричат „Кратки землеописания“, неговата география е доста подробна. Тук той се занимава и с разпространението и границите на нашите земи: България (която в старо време се наричала Долна Мизия), Тракия и Македония. Като изброява градовете на Тракия, поставя в нейните граници родния си град Самоков, Разложко, Неврокоп, Кавала и другите градове в източна посока (стр. 98). А като изброява градовете в Македония, споменава: Солун, Сяр, Демир Хисар, Мелник, Дупница и Кюстендил, който заедно с Дупница, както отбелязахме, едва при последното административно деление се откъсва след 1860 г. от Македония. Ясно е, че К. Фотинов поставя границата между Тракия и Македония по Пирин планина.

Георги Икономов Дупничанина в своето „Кратко землеописание“ (Букурещ, 1856 г.), тъкмо според административното деление от 1855 г., поставя в пределите на Македония и град Гюмюрджина. А във всички „Землеописания“ след 1860 г., съгласно административното деление след тази година, източната граница на Македония се поставя при Неврокоп и Драма – при река Места или по билото на Западните и Средните Родопи. Тези „Землеописания“ са следните: 1. на Йоаким Груев – „Малко землеописание за деца“ (Пловдив, от 1866 и 1873 г.); 2. на Ив. Н. Момчилов – „Начални книжки за децата в първоначалните ни народни училища“, книга VI-малко политическо землеописание (Гърново, 1869 г.); 3. на Н. Михайловский – „Краткое землеописание“ (Цариград, 1869 г.); 4. „Краткое землеописание за малечки деца на наречие по-вразумително за македонските българи“, наредил един Македонец, а издадено от Андрея Анастасов Ресенеца (Цариград, 1868 г.); 5. на К. Смирнов – „Кратко учебно земеописание“, част III – за Европа. Превод от 12. издание от Б. П. (Виена 1874 г.). Този учебник е по-голям и дава повече сведения за последното административно деление.

Но дойде Освобождението, Сан-Стефански прелиминарен договор и Берлинският конгрес (1878 г.), които извършват известни промени в имената и границите на трите български области. Преди всичко интересно е, че на този конгрес от западните държави, начело с Австрия и Англия, е предложено на русите следното: срещу образуването на малка турска автономна област в Делиормана и Варненско с пристанище Варна, към автономната област Източна Румелия да се включат поречията на Струма и Места на юг от Рила и Западните Родопи (Западна Румелия), които днес са в границите на България. Русите, за да запа-

зят Варна като черноморско пристанище на създаващото се Българско княжество, отхвърлили това предложение и в Източна Румелия влезли само горният и средният басейн на Марица. Тази Източна Румелия след Съединението в 1885 г. се нарече *Южна България*. Долният басейн на Марица се нарича *Одринско*. Името Тракия като че ли изчезна, както много по-рано това на Мизия, за сметка на България. Това решение на царска Русия се оказа може би неблагоприятно за България, защото турската автономна област от Делиормана, откъсната на север от другите турски владения на Балканския полуостров, рано или късно щеше да отпадне, а Източна Румелия, респ. Южна България, щеше да бъде много по-голяма – чак до Струма. Във всеки случай, поречията на Струма и Места на юг от Рила и Родопите, т.е. Западна Румелия, не се смятаха херметически свързани с Македония, на която турското владичество се продължи, затова избухна Кресненско-Разложкото въстание след Берлинския конгрес в 1878 г.

След Освобождението и след Съединението на Северна и Южна България се създаде Македонската революционна организация в 1893 г., която – както бележи проф. Иширков („Македония – име и граници“, стр. 10) – засили името Македония и определи границите ѝ, като границата между Тракия и Македония постави не по самата река Места – според Ал. Х. Руссет, а на изток от нея по вододелното било на Родопите – при Аврамова седловина, недалеч от Юндола, и на 13,5 км по въздушна линия далеч от Смолян, това беше вилаетската граница между Солунски и Одрински вилает. Но тази революционна организация не беше само македонска, а обща Македоно-одринска революционна организация, *обаче* с преобладание на водачи българи от Македония. Първият ѝ основател Гоце Делчев, който с далечния си тракийски произход се яви като идеален обединител на революционното движение в двете области – Македония и Одринско – обиколи македонските комитети в Одринско. (Нека отбележим, че отделно от Македоно-одринската организация в 1894 г. се образувало дружество „Странджа“ на българи от Тракия, начело с капитан Петко Войвода, с орган вестник „Странджа“ във Варна. Това дружество се е борило за присъединяване на Тракия към България и е било против автономията, затова е слято насилствено с ВМРО.) Тази обща революционна организация еднакво работи за освобождението на Македония и Тракия. Тя организира и проведе в една и съща година (1903) и в един и същи месец техните въстания – Илинденското и Преображенското. Във всеки случай, поречията на Места и Струма, чрез Западните Родопи, далеч от средата на поробена Тракия, лесно оформиха Източна Македония. За това не се яви възражение у българската общественост, защото и Македония, и Тракия са еднакво български земи. Обаче трябва да отбележим, че фактически като източна граница на Македония се взе билото на Родопите не от Македоно-одринската организация, а преди нея от Берлинския конгрес в 1878 г., който остави в робство всичко на запад от тази граница. Тази граница, както ще видим, неправилно усвои и Димитър Яранов.

Един от най-добрите познавачи на Македония в края на XIX в., Васил Кънчов, в съчиненията „Македония – етнография и статистика (София, 1900 г.) и „Орохидрография на Македония“, под редакцията на проф. А. Иширков (Пловдив, 1911 г.) и др., също приемаше тази граница на Македония, обаче, както ще видим, при известни условия. Многобройната интелигенция на Македония, от която често се излъчваха управници на България, поддържаше тази граница.

Наистина, Македония трябваше да се защитава освен срещу турците, още и срещу посегателствата на гърци, албанци и сърби, като последните след Освобождението на България прибавяха Северна Македония към Стара Сърбия, а след Балканската война цяла Македония нарекоха „Южна Сърбия“, от което се отказаха след Втората световна война и я нарекоха отново Македония, но изпълнена не от българска нация, а от „македонска нация“.

Източна Румелия, особено след Съединението, можеше да не загубва съвсем името Северна Тракия. Едва след Балканската война има от бивши жители на Източна и Западна Тракия тракийски културно-просветни дружества, Тракийски научен институт и пр., които са организации на тракийската емиграция. (Непосредно след опразването на Източна Тракия от българската армия през 1913 г., месец юни, е основана в Одрин организацията „Одринска Тракия“ на българите-бежанци от Източна Тракия, с вестник „Одринска Тракия“, начело с проф. Д. Михалчев.)

Известно е, като резултат на Балканската и Междусъюзническата война от 1912/1913 г., на Първата световна война и на престъпно глупавата политика на българската буржоазия начело с дворцовата камарила, какви граници се прокараха през Тракия и Македония, особено след 16 юни 1913 г. Тези граници не отговориха на никакви народностни или административни съображения.

Най-после ще отбележим, че проф. Д. Яранов, както споменахме в началото, се занимава подробно с границите на Македония и по неизбежност – с границата между Македония и Тракия. Това той направи първо в труда си върху покрайнината Разлог – областно географско изучаване, печатан в сп. „Македонски преглед“, год. VIII, кн. 2, 3 и 4 – 1933. Тук той се спира на въпроса за мястото на тази покрайнина-дали тя се намира в Македония или Тракия – и изтъква (кн. 2, стр. 74-76), че в картите до края на XVIII в., под влиянието на класическите автори, главно Птолемей (цитира 11 карти, а те били повече), тя била поставяна с целия басейн на Места в Тракия. Обаче в по-нови карти, каквато е тази на

S-r Robert – *Turquie Européene*, 1755 г., пълна със съвременни имена, в която границата между Тракия и Македония минава през средата на Разлошката котловина, и в други карти тази покрайнина била вече поставяна в Македония, което от 1878 г. насам се считало за безспорно. След това бележи, че германският географ Leonhard Schulyze-Jena, в труда си „Macedonien, Landschaft-und Kulturbilder“, Jena, 1927, поставял Разлог извън Македония, но не бил се аргументирал по този повод. Интересно е, обаче, че от друга страна Яранов признава, че разложката покрайнина заемала „напълно преходно положение между по-големите географски единици Македония и Тракия“.

А в труда си „Карта на Македония и пр.“ Яранов завършва обясненията за „Разволя па картографското представяне на Македония“ (стр. 33) по следния начин: „Географската граница на Македония се е менила, както може да се забележи и върху част от приложените факсимилета на стари карти, много пъти. Промените обаче са били все с една тенденция: ограничаване на запад и юг и разширяване към север и изток за сметка на Дардания и Тракия, докато най-после към средата на миналия век се установиха истински географски граници, в които са влизали поречията на реките Места, Струма, Вардар и Бистрица (срв. с фиг. 10 – картата на Александър Хаджи Руссет)“. След това той представя изработената от него карта на Македония с мярка 1 : 300 000 –

според границите, усвоени към края на XIX в.; които – отбелязахме вече – не са съвсем правилни.

* * *

В заключение, развитието на границата между Тракия и Македония е следното. В древно време тази граница не е била народностна, а политическа – по река Струма, защото в Македония е имало доста тракийски племена. Само от времето на македонския цар Филип II долното течение на Струма, чак до устието на Места, се отнема от Тракия и се прибавя към македонското царство. Римляните, по административни съображения, я поставят по река Места.

През средновековието, па и в турската епоха, по границите между Мизия, Тракия и Македония съществува просто хаос, защото – както вече отбелязахме – между еднородни славянобългарски области в народностно и историческо – изобщо в географско отношение, не може да се постави граница, а ако се постави, да речем просто по някакви практически (напр. административни) съображения, тя не може да бъде постоянна. Местенето на границата на средновековната българска държава в югозападна посока е ставало за сметка на Тракия и Македония или общо Романия, без оглед на някаква граница между тях Географската граница на Македония се е менила – както пише и Д. Яранов, – но за сметка на Дардания (в северна посока) и на Тракия (в източна посока). Обаче, като оставам настрана големия хаос през средните векове, в турско време местенето на границите на Македония, включително тази по отношение на Тракия, е ставало отчасти по духовно- или черковно-епархиални и главно по административни причини, какъвто е случаят с вилаетските граници, които усвояват учебникарите-географи, тези от Берлинския конгрес, включително Македоно-одринската революционна организация и се налагат на нашата общественост. А административни граници, много просто, не могат да дадат географска принадлежност, още по-малка държавна, политическа принадлежност. Последната не може да се придобива по административна давност. Освен това, посочихме много примери, където границите между Тракия и Македония на запад от Места – какъвто е случаят с Константин Фотинов и Димитър Ангелдиев – се поставя по Пирин планина. Самият Ал. Х. Руссет, на когото доста се позовава Д. Яранов, поставя границата не по вододелното било на Родопите, а на запад по река Места, при това още по-чудно е, че той изхвърля Охридската област от Западна Македония.

Във всеки случай трябва да се спомене, че към Освобождението на България произволното разширение на трите български области – Мизия, Тракия и Македония, в една или друга посока по административни причини или по такива, дължащи се на неосведомени картографи, почти спря и те сравнително се прибраха в своите граници, макар с известни междинни области между тях.

Много ясно е, че не билото на Родопите е географската граница между Тракия и Македония, а че поречията на Места и Струма, така наречената Източна или Пиринска Македония, представя една ВЪТРЕШНА ОБЩОБЪЛГАРСКА СВЪРЗОЧНА ГЕОГРАФСКА ОБЛАСТ между Тракия и Македония в средата на общия Родопо-Рило-Пирински масив. Такава свързочна област не е само Разложката покрайнина (която е влизалата Самоковска епархия) – както приема Яранов. Тази свързочна област принадлежи колкото на Македония, толкова и на Тракия и изобщо на България. Тя повече свързва, отколкото дели. Както видя-

хме, Неофит Хилендарски Бозвели поставя преходна или междинна свързочна зона между България, Тракия и Македония и то доста на запад от Струма. Нещо повече, Васил Кънчов схваща поречията на Струма и Места като свързочна област между Северна Македония и Тракия. В книгата си „Македония – етнография и статистика“, той пише: „Българското население в Македония образува два големи дяла: североизточен и югозападен. Между тях покрай левия бряг на Вардара се е вмъкнала друга турска ивица и ги е разделила. Пряко тяхно доближаване става в ограничено пространство в Скопска област.

Североизточният дял се ослони на българските земи в Северна България и Тракия“ (стр. 25).

По-нататък: „Отвъд Карадагската верига в Сярското широко поле живеят българи, които в главни черти са еднакви с източнотракийските българи; те завземат, освен Сярско и Драмско поле, цялата южна половина на Пирин планина, средната и южна половина от долината на Места с цялата Неврокопска каза и минават Родопите; те се сливат с жителите на Тракийската равнина. Говорът на тия българи принадлежи към източно българския говор с всичките му главни особености“ (стр. 37). Най-после Кънчов бележи: „Североизточната част на Македония има горнобългарско население или шопи. Те минават в Самоковско, Дупнишко, Кюстендилско, Горна Джумая, Разлог, Струмица, Радовиш, Малешево, Пиянец, Кочани, Шип, Кратово, Куманово“ (стр. 38).

За свързаността на интересуваната ни област говори българската диалектна граница, която дели западните от източнобългарските диалекти. Тя минава през нея по диагонала от североизток към югозапад, именно като слиза от север по река Вит, река Тополница в Пазарджишко, пресича Чепинското корито, по-нататък Разложката покрайнина и през южните разклонения на Пирин планина и Демирхисар, като оставя голямото село Горни Броди и околните села към източните диалекти, се отправя през Круша планина към Солун. Благоевградско спада към западните говори, а Гоцеделчевско – към източните говори (Б. Цонев, История на българския език, т. I, София, 1940, стр. 305-306).

Нека отбележим, че географската свързочност между българските земи не трябва да ни плаши, защото тя крие и обединяващи елементи. Такъв е случаят днес със Софийската област и Югозападна България, която е обща вътрешнобългарска свързочна географска област с голямо значение между Мизия, Тракия и Македония, българското население (шопи) на които още от средните векове има обща съдба и никога само не се е делило. Нейно продължение в южна посока е Пиринската област, в която в гр. Банско се е родил родоначалникът на българското възраждане – отец Паисий, също и родоначалникът на българската педагогика – Неофит Рилски, както и поетът Никола Йонков Вапцаров. Тук е главното огнище на българското възраждане. В 1962 г. се навършиха 200 години от излизането на Паисиевата История и ако по този случай се строеше паметник в родното му място град Банско – този най-голям паметник на българския национален дух щеше да бъде тъкмо в най-свързочната обединяваща българска област между Македония, Тракия и останала България. Паисий, който е бил колкото македонски, толкова и тракийски българин, не казваше: „О, неразумни юроде, защо се срамиш да се наречеш македонец или тракиец“, а – „.....защо се срамиш да се наречеш българин?“! Областта, гдето се роди българското възраждане, е общобългарска област.

Ако днес управниците в Скопие, които коват от македонските българи нова народност (това може да става само с примитивни племена, като наричат тая народност с класическото име македонска и самите ѝ хора македонци (Ако в Македония живеят македонци, в Тракия – тракийци, и в Мизия – мизийци, то изобщо българи не са съществували и сега не съществуват, а българите основаха първата славянска държава, която играеше ръководна роля за създаване на обща славянска култура. Като че ли шумадийците и сърбите от други сръбски области не са еднакво сърби! А прусаци, саксонци, баварци – не са ли все германци, да не посочвам други примери.), държат на поречието на Места като източна граница на Македония и по диктовка на Белград мислят за евентуално обсебване на Пиринската област, то в класическо или древно време, па и по-късно, Струма е била не по-малко граница между Македония и също важната днес българска земя Тракия. Такова спекулативно обсебване би довело не друг, а сърбите до Аврамова седловина – недалече от Юндола, до язовира „Васил Коларов“ и 13,5 километра западно от Смолян – това, което никога не е бълнувал и най-великият крал на сърбите Стефан Душан (1331-1335) (Впрочем, българите в Македония са притиснати от векове народностно от три страни. Откъм юг – от гърци, които изтласкват българите от приморските области. Откъм запад – от албанци, които напират към изток и североизток, затова българите са се преселвали на изток дори в Тракия и Мизия, например в Брацигово, Пещера, Перушица и другаде, а днес албанците са многолюдно население в Гостивар, Дебър, Тетово и другаде, както и в Косово поле чак до гр. Лясковец. Сърбите се отправиха първоначално към българската Морavsка област, която вече асимилираха, както и към Македония, която наричаха „Южна Сърбия“, в това отношение те бяха направлявани и от бившата Австро-унгарска империя, която им отне Босна и Херцеговина, освен което се стремеше и към Солун. И понеже „Южна Сърбия“ е очебийна фалшификация, сърбите вече поддържат „македонската нация“; това им служи като „троянски кон“ за нейното асимилиране. Според сръбския професор Йован Цвиич, в 1913 г. етническата граница между сърби и българи беше тогавашната политическа граница, между Сърбия и България (вж. немското списание “Peterman Mitteilungen”), а в 1918 г. – линията малко запад от Лом, Враца, Радомир и др. (вж. съчинението му “La Peninsula Balkanique”, Paris”, 1918).

Както отбелязахме, Струма и Места не са народностни граници. Жалко е, че от сръбска страна – въз основа на това, че особено Западна Македония не е засегната от древно тракийско разселване, а от илирийско (макар през средните векове всичко да е българо-славянизирано) – се твърди, че тя трябва да бъде под обсега на сръбско влияние, а там, гдето са живели древните тракийци в целия изток – да бъде под български обсег. Гърците пък претендират, че Македония е в същност Южна Македония, която те владеят и гдето е била древната македонска държава. При това трябва да отбележим, че българите в Македония в турско време показаха най-голяма Народностна жилавина, като принудиха съжителите си турци (и гърци в Серско) да научат български език, а не обратното, можем да се надяваме, че и в бъдеще те ще поддържат същата си народностна жилавина.

Неправилно през левосектантския период Българската комунистическа партия издигна погрешни политически лозунги за уж тракийска нация, македонска нация и добруджанска нация, които бяха в противоречие с марксист-

ко-ленинското учение по националния въпрос (Вж. „Македонският въпрос“ – Историко-политическа справка, София, 1968, стр. 62 и 63).

Българската народна мъдрост казва: “Род рода не храни, но тежко и горко на този, който го няма!”. С югославяните, специално със сърбите, като южни славяни, сме сродници, а с българите в Македония – същински братя. От Освободителната война през 1877-78 година насам за добросъседски отношения със сърбите само ние, българите, правихме жертви.

ЛИТЕРАТУРА

- Батаклиев, Ив.** Земеповърхни форми в долината на р. Мътивир. Изв. На. Бълг. Географ. Д-во, кн. I, 1933.
- Батаклиев, Ив.** Оризовата култура в Т.-Пазарджишкото поле. Сп. „Естествознание и география“, год. V, 1921-1922.
- Бешевлиев, В.** Местните имена между Струма и Места. „Беломорски преглед“ – I, 1943.
- Венедиков, Ив.** Произход на траките. Сборник в памет на акад. Ст. Романски. БАН, София, 1960.
- Георгиев, Вл.** Въпроси на българската етимология. БАН, София, 1958.
- Гунчев, Г.** Вакарел – антропогеографски проучвания. Год. на Соф. Унив., Ист-фил. Факултет, XXIX, В, 1933, стр. 161
- Гълъбов, Г.Д.** Османските извори за историята на София. Сп. „Сердика“, год. VI, кн. 1-2.
- Добруски, В.** Исторически поглед върху нумизматиката на тракийските царе. СБНУ, XIV, 1897.
- Златарски, В. Н.** История на българската държава през средните векове. Т. I, част I, София 1918.
- Иванов, Йорд.** Северна Македония, София, 1906.
- Иванов, Йорд.** Български старини из Македония. БАН, София, 1908.
- Иречек, К.** Княжество България, II, 1891.
- Иречек, К.** Пътувания по България, кн. II, 1888/1899.
- Иширков, А.** Западните краища на българската земя. София, 1915.
- Иширков, А.** Име и граници на Тракия. Тракийски сборник, кн. 2, 1930.
- Иширков, А.** Македония. Име и граници. Сп. Македонски преглед, год. III, кн. 1, 1927.
- Кацаров, Г.И.** Походът на Александър Велики в Тракия. Псп., XV, 1904.
- Кацаров, Г.И.** Пеония. Принос към старата етнография и история на Македония, Географска библиотека, №3, София, 1921.
- Кацаров, Г.И.** Цар Филип II Македонски. История на Македония до 336 г. пр. Христа. 1922.
- Кацаров, Г. И., Д. Делчев и др.** Извори на старата история и география на Тракия и Македония. (Избор и превод). БАН, 1943, София. Второ разширено издание София, 1949 (първо издание 1915 г).
- Орешков, П.** Няколко документа за Парвант-оглу и Софроний Врачански (1800-1812). В сб. БАН, кн. III, нова редакция, 1914.
- Разбойников, А.** Отец Паисий и българската география. Изв. на Бълг. географско дружество, кн. IV, 1836.
- Скалабанович, Н.** Византийское государство и церков в XI века от смерти Василий II Болгароубицът по воцарения Алексея Комнева. СТР. Б. 1884, стр. 225
- Снегаров, Ив.** Град Охрид. Библ. Българска книга, № 6.
- Снегаров, Ив.** Охридската патриаршия, София, 1919.
- Тодоров, Я.** Тракийските царе. Год на Соф. унив., Ист.-фил. фак., кн. XXIX.

- Цонев, Б.** Славянски ръкописи в Българската академия-сборник на БАН, кн. VI, нова редица, 1916.
- Шишманов, Ив.** Стари пътувания през България. СбНУ, кн. IV, София, 1891.
- Яранов, Д.** Карта на Македония в географските ѝ граници и пр. София, 1933.
- Иванов, Й.** Северна Македония, София, 1906.
- * * * История славянобългарская“, 1762. Стъпки за печат по първообраза Йорд. Иванов, София, 1914, стр. 13 – 14.
- Hirt, H.** Die Indogermanen. Strassburg. Bd. I, 1905, pp. 141 und Bd. II, 1907.
- Jireček, K.** Die Heerstrasse von Belgrad nach Konstantinopol und die Balkanpässe, Prag, 1877.
- Miller, K.** Die ältesten Weltkarten . Die Weltkarte von Beatus. Stuttgart, 1895-1898.
- Weigan, G.** Ethnographie von Makedonien. Leipzig, 1924.

THE BOUNDARIES OF MIZIA, THRACE AND MACEDONIA
 (THE PIRIN REGION IS THE MAIN HEARTH
 OF THE BULGARIAN REVIVAL)
 (A POLITICAL-GEOGRAPHICAL REVIEW)

Prof. Iv. Batakliiev

(Unpublished material, written by Prof. Ivan Batakliiev in 1970)

In this previously unpublished material written by Prof. Dr. Ivan Batakliiev in 1970, the boundaries of the „three Bulgarian districts“ of Mizia, Thrace and Macedonia are examined in detail, while the changes of their boundaries are scrutinized from the ancient period on. The emphasis is on the difficulty of outlining those boundaries due to the „crossroads location of the Balkans between three continents and several seas.“ The paper explains the difference between the two levels – the political and the geographical. As an anthropogeographer, the author draws attention to the people who inhabited these areas since ancient times, and unambiguously notes that „the Bulgarian people - during the Middle Ages and the Turkish era – inhabited relatively the longest the center of the peninsula „. Apart from his own studies prof. Iv. Batakliiev presents also some studies of other scientists, starting from Strabo (63 BC - AD 19) - the father of geography, then notes and comment on the works of prominent local and foreign researchers from the late nineteenth and the early twentieth century. In this manuscript prof. Iv. Batakliiev clearly shows his attitude towards the issue of border changes – occurring mainly for political reasons - and the inconvenience those changes cause to the lives of the Balkan peoples.